

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Daniela Kozáková

*Potřeby mladých dospělých
z domu na půli cesty Dorka*

Bakalářská práce

vedoucí práce: Mgr. Pavlína Valouchová, Ph.D.

2014

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

Děkuji Mgr. Pavlíně Valouchové, Ph.D. za odborné vedení, pomoc a rady při zpracování této bakalářské práce.

Obsah

Úvod.....	1
1. Mladí dospělí z pohledu vývojové psychologie.....	2
1. 1. Období dospívání – adolescence.....	2
1. 1. 1. Obecná charakteristika období.....	2
1. 1. 2. Identita adolescenta.....	4
1. 2. Mladá dospělost.....	6
1. 2. 1. Obecná charakteristika.....	6
2. Potřeby mladých dospělých.....	9
2. 1. Definice potřeb, kritéria potřeb.....	9
2. 1. 1. Maslowova hierarchie potřeb.....	10
2. 2. Základní potřeby a jejich dělení.....	11
2. 3. Psychická deprivace.....	15
3. Následná péče.....	17
3. 1. Náhradní rodinné péče.....	17
3. 2. Odchod z dětského domova.....	18
3. 2. 1. Legislativa Slovenské republiky.....	18
3. 2. 2. Obtíže spojené s odchodem z dětského domova.....	19
3. 2. 3. Dům na půli cesty.....	22
3. 2. 4. Krizové centrum Dorka pro obnovu rodiny.....	22
4. Metodologie výzkumu.....	24
4. 1. Cíl výzkumu.....	24
4. 2. Metoda a strategie výzkumu.....	24
4. 3. Výběr vzorku.....	25
4. 4. Zpracování dat.....	25
5. Interpretace dat.....	26
5. 1. Údaje respondentů.....	26
5. 1. 1. Respondent č. 1.....	26
5. 1. 2. Respondent č. 2.....	26
5. 1. 3. Respondent č. 3.....	27

5. 1. 4. Respondent č. 4	27
5. 2. Zaměstnání	27
5. 3. Bydlení	31
5. 4. Vztahy	33
5. 5. Shrnutí	36
Závěr.....	38
Literatura	39

Úvod

Ve své bakalářské práci se zabývám potřebami mladých dospělých, kteří se po odchodu z dětského domova ocitli v domě na půli cesty Dorka.

Dům na půli cesty Dorka je zařízení, které těmto lidem poskytuje na dočasnou dobu střechu nad hlavou. Problematika odchodu dětí z dětských domovů je stále aktuální a dle mého názoru je důležité věnovat jí více pozornosti. Mladí dospělí opouštějí v 18 letech dětský domov a musí se osamostatnit, i když na to nejsou ještě dostatečně připraveni. Většinou nemají blízkou osobu, která by je při jejich vstupu do samostatného života podporovala a pomohla jim s jejich začleněním do společnosti. V procesu osamostatnění mají tito lidé mnohem těžší podmínky než jejich vrstevníci, kteří vyrůstali ve své původní rodině.

Toto téma jsem si vybrala z důvodu, že jsem absolvovala dvouměsíční praxi v organizaci Úsmev ako dar na Slovensku. V této organizaci jsem měla možnost setkat se s cílovou skupinou mladých dospělých z domu na půli cesty Dorka, která mě velmi oslovila.

Cílem této práce je identifikovat potřeby mladých dospělých v domě na půli cesty Dorka na Slovensku. Předmětem zájmu bylo zjištění potřeb a plánů těchto mladých lidí, čeho by chtěli v životě dosáhnout a jaká byla jejich cesta z dětského domova až do domu na půli cesty. Tato práce se může stát přínosnou nejen sociálním pracovníkům, kteří pracují v domě na půl cesty, ale pracovníkům, kteří tyto mladé „vypouští“ do reálného světa z dětského domova. Díky zjištění potřeb je mohou lépe připravit na odchod z dětského domova, zajistit jejich potřeby, protože sami to mladí lidé dokáží jen velmi obtížně.

Práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. Teoretická část je strukturována následujícím způsobem: v první kapitole nejprve vymezím vývojová období, ve kterých se mladí dospělí z pohledu vývojové psychologie nachází; ve druhé kapitole se zabývám lidskými potřebami a uvádím jejich dělení; třetí kapitola teoretické části je věnována následné péči, která je pro tyto mladé lidi velkou pomocí právě po odchodu z dětského domova.

Pro svou bakalářskou práci jsem zvolila kvalitativní výzkum a použila metodu hloubkového rozhovoru. V empirické části, tj. ve čtvrté a páté kapitole, popisuji realizaci výzkumu, provádím analýzu dat a následně uvádím výsledky výzkumu.

1. Mladí dospělí z pohledu vývojové psychologie

V této kapitole se zaměřím na charakteristiku mladých dospělých z pohledu vývojové psychologie. Mladí dospělí tvoří cílovou skupinu mého výzkumu. Dle vývojové psychologie tyto osoby patří do vývojových období adolescence a mladé dospělosti.

Mladý dospělý je osoba, která již dovršila věku 18 let, ale ještě není starší 24 let. (Novotný, Zapletal a kol., 2008, s. 453) Tyto osoby se ve vývojové psychologii nachází na rozhraní období adolescence, která je od 15 do 20–22 let a mladé dospělosti od 20–30 let. (Říčan, 2004, s. 54–55)

1. 1. Období dospívání – adolescence

Vymezení období adolescence je obtížné a autoři jeho věkové rozmezí definují různě. Marie Vágnerová (2012, s. 367) toto období charakterizuje jako přechodnou dobu mezi dětstvím a dospělostí, pohybuje se v rozmezí od 10–20 let. Rozděluje ho na 2 fáze:

- raná adolescence (11–15let),
- pozdní adolescenci (15–20let).

Končerková (2012, s. 226) uvádí dolní mezník adolescence od 14 do 16 let. Je daný ukončením pohlavního dozrávání a dosažením úplné pohlavní zralosti a schopností reprodukce. Horní mezník je vyjádřen intervalem od 18 do 21 let, odděluje adolescenci od následujícího období mladé dospělosti. Macek (2003, s. 35–36) rozděluje adolescenci na ranou, střední a pozdní. Mladí dospělí spadají v pojetí tohoto autora do pozdní adolescence, která je vymezená od 17–20 let.

1. 1. 1. Obecná charakteristika období

V tomto období je člověk nejkrásnější, tělesně i duševně nejsvěžejší, nejdychtivější a nejbystřejší. Svůj život bere zodpovědně a svobodně do svých rukou. Na druhou stranu je to také období, které je plné obtíží a rozporů. Adolescent by se měl postupně vyznat sám v sobě, nalézt místo ve svém životě a zkusit si, co je schopný zvládnout a vydržet. (Říčan, 2004, s. 191)

Toto období je charakteristické také tím, že dochází ke změně osobnosti i společenské pozice. Důležitým mezníkem je ukončení profesní přípravy a nástup do zaměstnání či pokračování ve studiu. S tím je spojené dosažení či oddálení ekonomické samostatnosti. Na začátku tohoto období člověk přijímá adolescentní kulturu a styl, sdílí

stejně zážitky a hodnoty, které mu slouží k potvrzení příslušnosti k věkově vymezené skupině a určité sociální identity. (Vágnerová, 2012, s. 370–371)

V adolescenci je zřetelný pocit vlastní autonomie a jedinečnosti. Jedinec si uvědomuje sebe sama v širším časovém horizontu, takže dokáže propojit vlastní minulost, přítomnost a další perspektivy svého života. Avšak toto období je spojeno i s hledáním, omyly a pochybnostmi. (Macek, 2003, s. 64)

Dochází k ustálení tělesného a duševního vývinu, kdy se dokončuje psychická stránka osobnosti člověka. V průběhu období by se měl adolescent připravit na své budoucí povolání a dozrát v samostatnou osobnost. Je důležité, aby si vytyčil životní cíle a konkrétní úlohy pro přípravu na vhodné budoucí povolání. Tito lidé bývají více nemocní, mají nízkou sebeúctu a mohou se u nich objevit různé druhy patologických jevů. (Končecová, 2012, s. 225–227)

Adolescent získává nové role, není už tak vázaný na rodinu a vztahy s rodiči se ustálí. V 18 letech dosahuje plnoletosti a může se svobodně rozhodovat, za své jednání je však plně odpovědný. Dochází k rozvoji vlastní identity, kdy jedinec usiluje o seberealizaci, s čím souvisí také experimentace v partnerství. Adolescenti si uvědomují možnost ovládat svůj život, usilují o změny a snaží se je prosazovat. Mnohdy to může být riskantní, zejména v chování, kdy hledají hranice svých možností. (Vágnerová, 2012, s. 371)

V tomto období mladý člověk prochází různými změnami, které se dějí nezávisle na jeho vůli. Jde o změny těla, změny v chování a také v myšlení. Stále zde chybí trpělivost, rozvaha, životní zkušenosti a moudrost. Mladí lidé začínají hledat a měnit vztahy k nejbližším lidem, především k rodičům. Bolestivě vnímají jejich chyby a nedostatky, především jejich nesoulad ve slovech a činech. Z toho důvodu, když někdo otřese jejich jistotou, mají dojem, že se všechno hroutí. (Matějček, 2002, s. 60–61)

Mladí dospělí stojí před těmito úkoly, aby dosáhli pravé sociální zralosti:

- smířit se s vlastní tělesností, zjevem a rolí, která k němu patří,
- vybudovat nové a pevnější vztahy se svými vrstevníky,
- dovršit citové nezávislosti na rodičích nebo jiných dospělých osobách,
- dosáhnout nějakého vzdělání s perspektivou ekonomické nezávislosti,
- připravit se na výběr povolání,
- rozvinout rozumové schopnosti,
- být sociálně odpovědní v jednání,

- začít se připravovat na manželství a rodinný život,
- snažit se utvořit systém vědomých morálních hodnot.

(Matějček, 2002, s. 64)

Tito lidé si začínají uvědomovat, že jejich nynější rozhodnutí mohou významně ovlivnit jejich budoucí život, např. volba povolání, partnera. (Macek, 2003, s. 70)

Adolescenti oproti dospělým přejímají zejména svobodu a zodpovědnosti se vyhýbají. Pro většinu adolescentů není dospělost lákavá, protože z ní plynou určitá omezení. Oddálení vstupu do dospělosti se nazývá mezifáze adolescentního moratoria, které se projevuje:

1. ***Odkladem přijetí definitivní varianty*** – člověk v tomto věku svobodně experimentuje s různými sociálními rolemi a vtahy. Má velkou potřebu změny a nové zkušenosti jsou pro něj lákavé. Avšak velké množství nových podnětů pro něj představuje jistou zátěž a zmatek.
2. ***Difuzní identitou***, která znamená dezorientaci v sobě samém – jedinec ztrácí motivaci k jakékoliv aktivitě a není schopen se na cokoli soustředit. Má pocit, že veškeré jeho úsilí a snaha jsou zbytečné, ztrácí smysl se o něco snažit.

(Vágnerová, 2000, s. 266–267)

Z toho důvodu pro adolescenty nebývá lehký nástup do zaměstnání, protože se může projevit rozpor mezi jejich očekáváními a skutečností. Obtížná může být i adaptace na prostředí pracoviště a skupinu spoluzaměstnanců. Dále jedinec musí přijmout roli, která se od něj na pracovišti očekává, a která má ze začátku nízký sociální status. Neakceptuje-li tuto roli, může to v důsledku znamenat omezení potřeby seberealizace. Jestliže pak jedinec ze zaměstnání odejde, hledá si vhodnější zaměstnání, protože jeho přání a představy byly od reality příliš vzdálené. (Vágnerová, 2000, s. 244–295)

1. 1. 2. Identita adolescenta

Nyní se budu podrobněji zabývat identitou člověka, protože právě identita je důležitým znakem adolescence.

Hledání a vytváření identity je záležitostí nejen adolescence, ale celého života, nicméně adolescence je tzv. „vrcholem osobního zápasu o identitu“. Toto hledání bývá těžkým zápasem především pro ty, kteří z různých důvodů nedokázali splnit vývojové úkoly v pubescenci či ještě dřívejší době. Občas se stává se, že mladí lidé před základními úkoly dospívání utíkají a poté s nimi zápasí řadu let. (Říčan, 2004, s. 216–217)

Člověk se totiž musí přizpůsobit sociálnímu prostředí a respektovat určitá pravidla a společenské požadavky. S hledáním identity souvisí také volba hodnot a určitých norem. Adolescent potřebuje stabilní hodnoty, které mu poskytnou jistotu. Aby si člověk mohl uvědomit svou hodnotu, tak je důležité, aby ho druzí akceptovali. (Vágnerová, 2000, s. 274)

Adolescenti si často kladou otázky týkající se vlastního místa a směru – kam patřím, k čemu směřuji, čím se řídím. Otázkami, které souvisí s pocitem vlastní kompetence a spokojenosti se svým životem – jak jsem se sebou spokojený, jaký mám vliv na to, co dělám a jak žiji. A také otázkami po smyslu a hodnotách – co považuji v životě za důležité, v čem vidím smysl, nebo čím se řídím. (Macek, 2003, s. 65–66) Mít identitu tedy znamená nejen umět odpovědět na tyto otázky, ale také vědět o své jedinečnosti, odpovědnosti za své činy a být si vědom svých možností, ale i omezení. (Říčan, 2004, s. 217)

V adolescenci se posiluje sociální aspekt identity, tedy potřeby někam patřit, podílet se na něčem a něco s druhými sdílet. Mladý člověk se zamýšlí nad svou osobní perspektivou, přemýšlí nad svými cíli a plány ve vztahu k profesi, ale i v oblasti partnerských vztahů. (Macek, 2003, s. 36)

Pro utváření identity je důležitý také vztah k určitému člověku nebo skupině. Člověk se často identifikuje příslušností k určité skupině, která mu pomáhá odstranit pochybnosti a nejistotu ve vztahu k sobě samému i k okolnímu světu. Potřebuje se s někým ztotožnit a pravdou zůstává, že jedinec je určen tím, ke komu patří. Pomocí vztahu k určitému člověku se pak vymezuje buď pozitivně, nebo negativně. Pro identitu jsou významné partnerské vztahy, ve kterých jde zejména o přizpůsobování. Proto je důležité, aby byl jedinec schopen a ochoten se části své identity kvůli svému partnerovi vzdát. (Vágnerová, 2000, s. 268)

Adolescenti také hledají odpovědi na různé existenciální otázky a mění svůj vztah k víře. Víra člověku poskytuje oporu a díky ní, má možnost někam patřit. Existenciálními motivy jsou (Vágnerová, 2000, s. 273):

- hledání smyslu života,
- hledání trvalých hodnot,
- potřeba přesahu vlastního života.

V mnoha případech víra člověku poskytuje hlubší smysl, který přesahuje jeho aktuální existenci, životní situaci, a určuje jeho směr. Mnoho mladých lidí se snaží najít

hodnoty, které jim umožní žít uspokojivý život. Tyto hodnoty by měly být trvalé, aby mělo význam je dodržovat. (Vágnerová, 2000, s. 273)

1. 2. Mladá dospělost

Vágnerová (2000, s. 304) uvádí, že mladá dospělost je období od 20–35let. Někteří autoři toto vývojové období nazývají časnou dospělostí, která je definována v rozmezí od 20–25 let, avšak jednoznačně vymezená není. V mé bakalářské práci budu vycházet z věkového rozmezí, které uvádí Říčan, to je od 20–30 let.

1. 2. 1. Obecná charakteristika

Jedinec, který se nachází v tomto vývojovém období mladé dospělosti, má plno úkolů teprve před sebou. V první řadě by si měl „zaříditi svou existenci“, tzn. uplatnit se v povolání. Druhým úkolem mladého člověka je urovnat si své mezilidské vztahy, což bývá spojeno se vstupem do manželství. Hlavním úkolem mladé dospělosti je především nalezení a vybudování intimity. Intimita mladého člověka, který se nachází v tomto vývojovém období, by měla být na vyšším stupni, než milostný život dospívajícího. Dospívající oproti mladému dospělému stále hledá svou identitu a milostný vztah mu slouží hlavně k tomu, aby našel sám sebe. Avšak mladý dospělý v tomto období už je schopen cílevědomě na vztahu pracovat, přizpůsobovat se partnerovi a něco mu obětovat. Nicméně člověku, který se nikdy neodvážil naplno vstoupit do intimního vztahu, nebo byl v minulosti zraněn, hrozí nebezpečí izolace. (Říčan, 2005, s. 275)

Toto vývojové období s sebou nese ochotu přijmout a schopnost zvládnout tyto úkoly:

- profesní roli,
- stabilní partnerství (manželství),
- rodičovství.

(Vágnerová, 2000, s. 304)

Mezi znaky dospělosti dle Vágnerové (2000, s. 301) patří samostatnost, svoboda vlastního rozhodování a chování, zodpovědnost ve vztahu k druhým lidem a také zodpovědnost za svá rozhodnutí a činy. Mladý člověk se stává více sebejistým, má důvěru ve vlastní sílu a kompetence, které se projevují větší soběstačností a osobní vyrovnaností.

Dle Říčana mladý dospělý dokáže spolupracovat s ostatními, vyhýbá se konfliktům, umí přijímat i dávat radu či pomoc. Je schopen samostatně hospodařit, umí se vyspěle vyjadřovat na veřejnosti, nechová se impulzivně a dokáže projevit svou vůli a názor. Také má realistické plány do budoucna, které se shodují s jeho zájmy. Není závislý na rodičích, a proto bydlí samostatně. Ve vztahu dokáže lásku dávat i přijímat. Snaží se o dlouhodobý a trvalý vztah. (Říčan, 2004, s. 230–231)

Mladý člověk je v tomto období otevřen novým rolím, které jsou pro něj cennými zkušenostmi a sebepotvrzením. Každá role má svůj význam a je důležité zachovat smysl vlastního životního příběhu. Splnění určité normy je důkazem nové role a také může vést k uspokojení jeho individuálních potřeb. (Vágnerová, 2000, s. 304)

Na druhou stranu, někteří mladí lidé nezvládají roli dospělého, protože vyrůstali v podnětově nestandardním či citově deprivacním prostředí. Faktor, který ovlivňuje dospělého člověka i po 20. roku života, může být zkušenost s dospělými v dětství. Vzor chování, který poznal jako malé dítě, může mladého dospělého ovlivňovat ve způsobu chápání jeho vlastní dospělosti. Jsou mu cizí určité modely chování a nezná naplňování určitých rolí, nebo pro něj nejsou důležité. (Vágnerová, 2000, s. 304)

Dospělost má své výhody, ale i nevýhody. Charakteristickým znakem dospělosti je samostatnost a nezávislost, která je vnímána jako výhoda. Člověk si svobodně určuje životní styl a své role. Nicméně ho společnost tlačí k definitivní společenské pozici a s ní spojeným závazkům, které jeho svobodu omezují. Mladý dospělý by se měl stát ekonomicky soběstačným a svobodně hospodařit se svými penězi. V tomto období má přirozenou potřebu mít partnerský vztah a zplodit potomka. Objevuje se zde také potřeba citového zázemí a potřeba sexu. (Vágnerová, 2000, s. 305–306)

Dospělost se projevuje v mnoha oblastech:

1. **Nezávislost na své původní rodině** – jedinec se osamostatní a vztah k rodičům je klidnější. Dokáže své rodiče hodnotit objektivněji, přijímá jejich rady a uznává jejich zkušenosti, ale řídí se jimi pouze v případě, že je sám považuje za správné a užitečné.
2. **Osamostatnění** – mladý člověk přijímá nové role, vyjasňuje si vztah k hodnotám a normám, které představují jeho vrstevníci, rodina, škola, církve, aj.
3. **Změna vztahu k lidem** – nejvýznamnější jsou pro něj vztahy s vrstevníky. Je schopen partnerského vztahu, který stojí na vzájemné akceptaci potřeb druhého.

4. ***Sexuální zralost*** – sexualita je v tomto období velmi důležitým aspektem partnerství. Objevuje se zde potřeba mít potomka, sexuální aktivita se stává prostředkem ke zplození dítěte.
5. ***Ekonomická samostatnost*** – člověk je soběstačný v rámci profesní role, která ho ovlivňuje tím, že se stává nezávislým na rodině a pomáhá v uspokojení potřeby seberealizace. Mladý člověk dostává větší práva, která se pojí s přibývajícimi povinnostmi a zodpovědností. Toto období je charakteristické sociálním očekáváním a sociální prestiží.
(Vágnerová, 2000, s. 302–303)

Dospělý člověk se dále vyznačuje tím, že koná práci tak, aby byla produktivní. Její smysl spatřuje v tom, že ho činí existenčně soběstačným. (Říčan, 2004, s. 230)

V mladé dospělosti mohou být prostřednictvím práce uspokojeny tyto základní psychické potřeby:

1. ***Potřeba změny, nových zkušeností a rozvoje kompetencí*** – zaměstnání přináší podněty, vytváří určitý životní program. Mladí lidé jsou zvědaví a flexibilní, pokud jim zaměstnání nevyhovuje, mohou ho změnit.
2. ***Potřeba sociálního kontaktu*** – v zaměstnání se lidé dostávají do kontaktu s různými lidmi, vznikají nové vztahy a přátelství.
3. ***Potřeba seberealizace*** – je velmi důležitá právě v období mladé dospělosti, protože mladý člověk chce něco dokázat, prosadit se, ukázat své schopnosti. Práce člověku dává materiální i sociální hodnoty. U mužů jde především o směřování k úspěchu a výkonu. Ženy se v práci snaží najít smysluplnost a užitečnost práce. Zaměstnání pro mnoho lidí znamená smysl života, pokud zaměstnání ztratí, může se objevit pocit zbytečnosti.
4. ***Potřeba samostatnosti a nezávislosti*** – skrze práci se dosahuje ekonomické soběstačnosti, mladý člověk již není vázán na rodinu.
5. ***Potřeba otevřené budoucnosti*** – mladý člověk chce mít představu možnosti dalšího profesního rozvoje, nejde mu pouze o aktuální výhody, ale hodnotí své pracovní místo i z hlediska další perspektivy.
(Vágnerová, 2000, s. 316)

2. Potřeby mladých dospělých

Každý člověk má některé potřeby stejné bez ohledu na své společenské postavení, barvu pleti, vyznání a rozumové schopnosti. (Glasser, 2001, s. 27)

Mladí dospělí, kteří z různých důvodů nemohli vyrůstat ve vlastní rodině, byli oproti jiným dětem ochuzeni o množství podnětů, které vedou k uspokojení základních lidských potřeb. Tyto základní lidské potřeby bych v této kapitole ráda popsala a rozdělila.

2. 1. Definice potřeb, kritéria potřeb

„Lidská potřeba je stav, který je charakterizovaný dynamickou silou, která vzniká z pocitu nedostatku nebo přebytku, touhou něčeho dosáhnout v oblasti biologické, psychologické, sociální nebo duchovní.“ (Šamánková a kol., 2011, s. 12) Když jsou lidské potřeby uspokojovány správným způsobem, lidé zažívají pocity spokojenosti a štěstí. Na druhou stranu, pokud jejich potřeby nejsou z nějakého důvodu uspokojeny, může to mít špatný vliv na jejich celkový psychický vývoj. (Turner, 2007, s. 101) „Množství a intenzita potřeb závisí na pohlaví a věku jedince, na jeho kulturní a společenské úrovni, na prostředí, ve kterém vyrůstal, ve kterém žije, na jeho inteligenci, zdravotním stavu, životních zkušenostech a jejich okolnostech.“ (Šamánková a kol., 2011, s. 13)

Potřeby jsou rozděleny dle různých kritérií, uvedu zde pouze některé z nich. Podle podstaty člověka dělíme potřeby na (Šamánková a kol., 2011, s. 17):

- **biologické (fyziologické) potřeby** – vznikají z podstaty člověka jako živé bytosti (potřeba potravy, tekutin, oděvu, spánku),
- **psychické potřeby** – jsou vyjádřeny prožíváním psychických stavů a jevů, vychází ze subjektivního prožívání a vnímání světa, dále z potřeby rozvíjení osobnosti (pocit psychické vyrovnanosti, prožívání životních událostí s vyrovnaným pocitem, pocit psychického bezpečí),
- **estetické potřeby** – jsou odvozeny od vyspělosti jedince a jeho požadavků na krásno, estetický soulad prostředí, aj.,
- **sociální potřeby** – jsou potřeby společenské a závisí na společnosti, ve které jedinec žije (jaký směr má jeho sociální úsilí a jaké si přeje mít sociální zázemí či postavení),
- **sociální a kulturní potřeby** – jsou sjednoceny kulturou jako produktem lidské společnosti (potřeba vzdělání, kulturního a společenského využití),

- **sebevyjádření** – touha pochopení, schopnost pojmenovat své názory a přání, prezentovat se svým životem,
- **duchovní potřeby** – jsou spojovány s duchovním zaměřením člověka, religi-
ózním, psychologickým, filozofickým zaměřením a cítěním.

Dle obsahu potřeby dělíme na (Šamánková a kol., 2011, s. 18):

- **materiální potřeby** – jsou vyjádřeny požadavkem mít věci ve vlastnictví a užívat je (byt/dům, auto, oblečení, ekonomické zabezpečení),
- **nemateriální potřeby** – jsou spojeny s duševní stránkou člověka, jeho ideály, osobní hierarchií hodnot (potřeba lásky, přátelství, osobní svobody, prožívání života v souladu se svým svědomím).

Dle času na potřeby:

- **současné** – tyto potřeby se vztahují k prožívané současnosti (založit rodinu, rozvíjet zájmy),
- **budoucí** – jsou spojeny s očekávanou budoucností (udělat zkoušky, otevřít si obchod, aj.).

(Šamánková a kol., 2011, s. 19)

2. 1. 1. Maslowova hierarchie potřeb

V metodologické části vycházím mj. z Maslowovy hierarchie potřeb. Abraham Maslow představil vlastní hierarchii potřeb v roce 1943. Jeho dělení je dodnes široko používané. (Šamánková a kol., 2011, s. 26)

Maslow se zabýval myšlenkou osobního růstu, která je vlastní každému člověku a kterou je třeba respektovat a podporovat. Podle něj je člověk v podstatě dobrý a jeho seberealizace je zásadně pozitivním procesem. Tímto přesvědčením zařadil hodnotovou orientaci člověka, jeho úsilí o spravedlnost, pravdu a další kulturní hodnoty, do kategorie potřeb spolu se základními biologickými a psychologickými potřebami. Takto vznikla hierarchie potřeb. (Říčan, 2004, s. 52)

Mezi **základní potřeby** dle Maslowa patří potřeby fyziologické, potřeba bezpečí a zajištění, potřeba lásky s potřebou někam patřit a potřeba sebeúcty. Základnu této hierarchie potřeb tvoří *fyziologické potřeby* (potřeba potravy, kyslíku, přiměřené teploty, potřeba pohybu, potřeba zbavení se bolesti, aj.). Pokud jsou uspokojeny fyziologické potřeby, následuje *potřeba bezpečí*, kdy člověk jedná tak, aby se zabezpečil před různými hrozbami. Má-li pocit bezpečí a zajištění, přichází *potřeba být milován a někam*

patřit. Jsou-li i tyto potřeby uspokojeny, začíná se projevovat zájem o *potřebu sebevědomí a sebeúcty*. Důležitou podmínkou této potřeby je respekt, uznání a ocenění od těch, na kterých mi záleží. Díky tomu si člověk může lépe vážit sám sebe.

Vrchol potřeb tvoří **nejvyšší potřeby**, které jsou nazývány *meta-potřebami* nebo *seberealizačními potřebami*. Tyto potřeby přesahují bezprostřední (egoistické) zájmy jedince. Mezi tyto potřeby patří vzdělávání a poznávání, potřeba umělecky tvořit a potřeba usilovat o pravdivé mezilidské vztahy. (Říčan, 2004, s. 52)

Obrázek č. 1 – Maslowova pyramida potřeb

Zdroj: <http://www.rozcestnik.org/psychologie/potreby.htm>

2. 2. Základní potřeby a jejich dělení

Základním předpokladem harmonického vývoje dítěte je uspokojování jeho základních potřeb. Tuto funkci by měly naplňovat rodiče. Neuspokojování potřeb může ohrozit zdravý vývoj dítěte, který je závislý na věku, délce a intenzitě trvání nepříznivých situací. Dítě bude mít uspokojeny psychické i sociální potřeby, pokud se bude rozvíjet v oblasti vůle, intelektu, citu, chování, komunikace s okolím, v chápání sebe sama i druhých lidí, společenských hodnot a prostředí. (Matějček, 2003, s. 37)

Základní psychické potřeby dle Matějčka (2003, s. 37–38) jsou:

1. **Potřeba určitého množství, kvality a proměnlivosti vnějších podnětů** – přívodem těchto podnětů se organismu umožní, aby se naladil na žádoucí úroveň aktivity. To znamená, že se nebude nudit, ani nebude podněty soustavně přetěžován.
2. **Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech – smysluplný svět** - naplnění této potřeby umožňuje, aby se z podnětů, které k nám skrze naše smysly přichází, staly zkušenosti, poznatky a pracovní strategie. Jedná se tedy o základní potřebu, která nám umožní učení.
3. **Potřeba prvotních citových a sociálních vztahů, tj. vztahů k osobám prvotních vychovatelů** - uspokojení této potřeby přináší pocit životní jistoty a je podmínkou pro žádoucí vnitřní uspořádání jeho osobnosti.
4. **Potřeba identity, tj. potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty** – výsledkem uspokojení této potřeby je zdravé vědomí vlastního já, které je podmínkou pro to, aby si člověk mohl osvojit různé společenské role a stanovit si hodnotné cíle pro své snahy.
5. **Potřeba otevřené budoucnosti neboli životní perspektivy** – její uspokojení přináší lidskému životu časové rozpětí mezi otevřeností a uzavřeností osudu, mezi nadějí a beznadějí, mezi životním rozletem a zoufalstvím.

Základní potřeby, které uvádí Kasanová (2008, s. 79–84), jsou:

1. **Potřeba blízké osoby** je jedna z nejzákladnějších potřeb člověka. Blízká osoba dává pocit životní jistoty a bezpečí. Vztah mezi rodičem a dítětem by měl být naplněn láskou, důvěrou, porozuměním a bezpodmínečnou akceptací toho druhého. Dítě potřebuje vědět, že k někomu patří, chce být chtěné a milované.
2. **Potřeba stimulace**, která směřuje k nějaké aktivitě, činnosti. Patří sem mluvení, hraní si s dítětem, chválení, ale i kárání. Důležitý je přívod podmětů v pravou chvíli, v dostatečném množství a kvalitě. S tím souvisí projevy pozornosti směrem k dítěti.
3. **Potřeba možnosti uplatnění**, s kterou se pojí **potřeba identity**. Dítě potřebuje a od svých nejbližších očekává pochvalu, přijetí a ocenění za své výkony. Důležité je si uvědomit, že dítě si vytváří svou představu o sobě na základě toho, jak je přijímáno svými blízkými. Rodiče by měli dětem předávat hodnoty, a také jim dopřát samostatnost. Problémy s vlastní identitou a vědomím vlastní

hodnoty mají mladí dospělí, kteří opouští dětské domovy. Dávají si za vinu, že je rodiče nechtěli, že byli zlé, atp.

(Kasanová, 2008, s. 79–84)

Glasser, který je psychiatrem, se ve své knize *Terapie realitou* zabývá uspokojováním lidských potřeb. Uvádí, že všichni lidé mají stejné potřeby, ale liší se schopností tyto potřeby uspokojovat. Potřeby rozděluje na:

1. **Potřebu milovat a být milován** – jedná se o potřebu, která se odráží ve všech formách: od přátelské, přes mateřskou a rodinnou lásku, až k lásce manželské. Tato potřeba nás vede k neustálé činnosti a hledání uspokojení. Potřeba milovat a být milován je od narození až do vysokého stáří. Pokud člověk není schopen uspokojit celkovou potřebu lásky, strádá a může se to projevit mírným neklidem až úzkostí, depresí či úplným uzavřením před světem. Zdraví a štěstí závisí na schopnosti milovat a být milován.
2. **potřebu uvědomění si vlastní hodnoty** – člověk si uvědomuje svou hodnotu, miluje-li a je-li milován. Je důležité, aby si vážil sám sebe. Morálka, normy, správné a nesprávné chování jsou velmi úzce spojeny s naplňováním potřeby vědomí vlastní hodnoty.

(Glasser, 2001, s. 27–29)

Lidé, kteří se v dětství nenaučili lásku dávat ani přijímat, mohou trádat po celý zbytek života neúspěšnými pokusy milovat. Z toho důvodu je důležité si uvědomit, že čím dříve se to naučíme, tím uspokojivější život budeme mít. Naplňování potřeb je důležitou součástí našeho života a nesouvisí s minulostí, ať už byla jakákoliv. Člověk by se měl naučit ignorovat minulost a zabývat se pouze přítomností. To, co se stalo v minulosti, nehraje žádnou roli, pokud se člověk naučí uspokojovat své současné potřeby. (Glasser, 2001, s. 31)

Při budoucí práci s dítětem je důležité zjistit, čeho je dítě schopno dosáhnout v jednotlivých vývojových etapách. Vývojové potřeby dítěte jsou:

1. **Zdraví** – podstatou je zdravý růst a vývoj dítěte, kdy je potřebné, aby bylo zajištěno fyzické a psychické blaho dítěte. V případě starších dětí jsou podstatné rady a informace o sexuální výchově a o riziku zneužívání psychoaktivních látek.

2. **Vzdělání (kognitivní vývoj dítěte od narození)** – vzdělávání je příležitost ke hrám a k setkávání s ostatními dětmi, dítě by mělo mít přístup ke knihám. Má možnost zažít úspěch, dosáhnout svých cílů.
  3. **Emoční vývoj a vývoj chování** – přiměřené emoční reakce a reakce v oblasti chování vůči rodičům a okolí jsou důležité pro emoční vývoj dítěte.
  4. **Identita** – identita je podstatná pro prohloubení vnímání sebe sama jako samostatné a hodnotné osoby – sebeúcta, přijetí vlastní individuality, příslušnost k etniku, náboženství, věk, pohlaví, sexualita a případné postižení, přijetí rodinou, sociální skupinou i širší společností.
  5. **Rodinné a sociální vztahy** – základem je rozvíjení empatie, stálé citové vazby s rodiči či pečovateli a dobré vztahy se sourozenci. Je zde i potřeba přátelství s vrstevníky a s ostatními významnými osobami v životě dítěte.
  6. **Sociální prezentace** – pro sociální prezentaci je podstatné získání rad od rodičů či pečovatelů, jak se chovat v různých sociálních situacích. V souvislosti s tím důležité i oblečení, které by mělo odpovídat věku, kultuře, pohlaví, aj.
  7. **Schopnost péče o sebe sama** – je třeba získání praktických, emočních a komunikačních schopností potřebných k rostoucí nezávislosti. Jde o získání sebedůvěry, praktických dovedností či prohlubování osamostatňování. Osvojení si způsobů řešení sociálních problémů.
- (Ševčíková a kol., 2006, s. 41–42)

V ústavních zařízeních mají děti stejné potřeby, jako děti vyrůstající ve vlastní rodině, nicméně je zapotřebí, aby od vychovatelů dostávaly:

- dostatečnou péči a stanovení hranic,
- podporu v rozvoji lidských vazeb,
- kvalitní vzdělání,
- podporu v rozvoji jejich identity, přátelských vazeb, dovedností a zájmů.

(Sinclair, 2005, s. 52):

V této kapitole jsem uvedla různé dělení lidských potřeb. Potřeby každého člověka jsou individuální a je důležité, aby byly uspokojovány. Pokud tyto potřeby nejsou uspokojovány v dostatečné míře, může se objevit psychické deprivace.

2. 3. Psychická deprivace

V této podkapitole se zmíním o psychické deprivaci, která je velmi častá u dětí, které vyrůstali v ústavní výchově mimo vlastní rodinu.

K psychické deprivaci dochází tehdy, když nejsou v dostatečné míře uspokojovány základní lidské potřeby. Deprivace spočívá v nedostatečném vztahu dítěte k matce. Psychická deprivace je stav, který vznikl následkem takových životních situací, kdy jedinci nebyla dána příležitost k ukojení některé z jeho základní psychické potřeby v dostatečné míře a po dosti dlouhou dobu. (Langmeier, Matějček, 1963, s. 17)

J. S. Bowlby v roce 1951 vydal pro Světovou zdravotnickou organizaci zásadní zprávu o mateřské deprivaci, která dítěti může způsobit závažná a dlouhodobá poškození. Tato poškození mohou v budoucnu vést k sociálně-patologickým jevům. Svým výzkumem dospěl k závěru, že mezi matkou a dítětem je nenahraditelné pouto. V oboru aplikované vývojové psychologie jiní odborníci uvedli, že citová deprivace, která byla zaviněna nedostatkem rodinných vztahů a každodenní láskyplné péče, se vyskytuje obzvláště v ústavní výchově. Psychologové však tvrdí, že díky láskyplnému prostředí se může toto poškození z velké míry napravit i u starších, popř. dospělých dětí. (Hayes 2003, s. 56–57)

Langmeier, Matějček (1974, podle Matoušek, Pazlarová, 2010, s. 14) uvádějí, že děti vyrůstající v ústavech, mají nedostatečnou schopnost vcítit se do druhých lidí, neumějí řešit konflikty bez agresivity, mají nízké sebevědomí, hůře se orientují v morálních normách a v hodnotových dilematech. Jsou více ohroženi prostitucí, návykovými látkami, kriminalitou, neschopností dosáhnout vyšší úrovně vzdělání, nemožností uplatnit se na trhu práce a schopností založit si vlastní funkční rodinu.

Psychická deprivace často provází mladé lidi, kteří opouští zařízení ústavní výchovy. Tato deprivace jim ztěžuje možnost začlenit se do společnosti. Bývá způsobena selháním nebo ztrátou rodinného zázemí, dlouhodobým pobytem v ústavní péči nebo poruchou zasahující celou osobnost dítěte. Nízká osobní motivace zapříčiní, že nedokončí vzdělání, a tato skutečnost snižuje možnost uplatnění se na pracovním trhu. Lidé vychovávaní v ústavní péči mívají oproti lidem vyrůstající ve vlastní rodině sníženou schopnost sociální integrace. Dosahují nízké úrovně vzdělání, obtížně navazují vztahy a jsou více ohroženi sociálně-patologickými vlivy. Tito lidé často končí nezaměstnaní, mají potíže s udržení bydlení a jsou ohroženi společensky nežádoucím chováním. (Gotwaldová, 2006, s. 2)

Vlivem psychické deprivace mladí lidé vykazují mnoho odchylek od běžné normy. Mají deficit v citové oblasti, což negativně ovlivňuje jejich postoj k ostatním lidem. Jsou ochuzeni o nesobecký, nezištný vztah k jiné osobě, neumí vytvořit vzájemný vztah důvěry, blízkosti a opory, protože touto zkušeností v dětství neprošli. Nejsou tedy schopni lásku dávat, ani přijímat, to platí jak o lásce manželské a milenecké, tak také o lásce rodičovské. (Vašátková, Vyhnálková, 2008, s. 73)

Z výše uvedeného je zřejmé, že dlouhodobý pobyt v ústavním zařízení je doprovázen určitými riziky, která se promítají do případné neúspěšnosti dítěte v budoucím životě. Proto je důležité, aby mladým lidem odcházejícím z dětského domova byla poskytnuta pomoc a příprava pro vstup do nové etapy života v podobě následné péče.

3. Následná péče

Dům na půli cesty je jednou z forem následné péče. V rámci bakalářské práce provádím výzkum s mladými dospělými, kteří těchto služeb v domě na půli cesty využívají.

Pojem následná péče je definován jako služba, která se poskytuje klientům, kteří byli propuštěni z ústavní péče. Cílem této péče je udržení a podpoření změn, které jsou žádoucí. Klienti jsou však stále odpovědní za svůj vlastní život a pomoc je jim poskytnuta pouze na dobu určitou, především prostřednictvím existenčního zázemí, tj. ubytování. (Matoušek, 2003, s. 119)

3. 1. Náhradní rodinné péče

Hlavním důvodem, proč je dítě umístěno do náhradní rodinné péče, je ztráta či selhání jeho vlastní rodiny v plnění základních funkcí. Rodiče buď zemřeli, nebo žijí, ale o dítě se nemohou, nedovedou, nebo neumějí postarat. (Radvanová, Koluchová, Dunovský, 1980, s. 18)

Rodina je považována za nejdůležitější sociální skupinu, ve které dochází k uspokojování psychických, sociálních a fyzických potřeb člověka. Důležité je, aby rodina dítěti poskytla zázemí, které je podstatným prvkem ke společenské seberealizaci a je zdrojem vzorců chování. Každá rodina má odlišné hodnoty a preference, které ovlivňují chování členů rodiny v interakci se společenským prostředím. Rodina formuje jedince v průběhu jeho vývoje, a stává se významným nositelem společenských rolí do budoucího života dítěte. (Fischer, Škoda 2009, s. 140)

Rodina dítěti poskytuje optimální možnosti pro formování jeho osobnosti, vytváří předpoklady pro jeho socializaci. Dítě se učí reagovat na různé sociální situace, v kterých zaujímá nové role a pozice. Díky rodině je dítě přirozeně integrováno do širších sociálních vztahů. Rodina mu je oporou v navazování dalších vztahů, dává mu jistotu a sebevědomí. Citové zázemí rodiny mu usnadňuje sociální adaptaci v jeho dětství, dospívání i dospělosti. Pro dítě je tato úloha rodiny nezastupitelná. Důkazem toho jsou děti vyrůstající v ústavních zařízeních, jejichž vývoj je zpravidla narušen či opožděn. Děti jsou ve většině případů, navzdory nejlepší snaze a péči, oproti dětem z průměrných rodin ve vývoji pozadu. Z toho lze vyvodit, že v prostředí dětského domova nejsou, a ani nemohou být, v dostatečné míře a trvale uspokojovány základní potřeby dítěte. (Radvanová, Koluchová, Dunovský, 1980, s. 44)

Pokud rodina tyto funkce neplní, může být dítě umístěno do náhradní rodinné péče. Je důležité zmínit rozdíl mezi náhradní rodinnou péčí a náhradní rodinnou výchovou. *Náhradní rodinná péče* jsou zákonem upravené formy přijetí opuštěného, osiřelého či ohroženého dítěte do rodiny. Do těchto forem patří osvojení (adopce) a pěstounská péče. Oproti tomu *náhradní výchovná péče* představuje systém péče o opuštěné, osiřelé či ohrožené děti. Systém zahrnuje jak péči rodinnou (osvojení a pěstounská péče), tak i péči ústavní (kojenecké ústavy, dětské domovy, výchovné ústavy, diagnostické ústavy, domovy pro osoby se zdravotním postižením (dříve ústavy sociální péče) a dětské psychiatrické léčebny. (Opatřil a kol., 2008).

Dětský domov je státní školské výchovné zařízení, které je určené pro ústavní výchovu dětí. Usiluje o zajištění výchovné, hmotné a sociální péče dětem především s normálním duševním vývojem, které z vážných důvodů nemohly být vychovávány ve vlastní rodině, nebylo jim povoleno osvojení, ani nemohly být umístěny do jiné formy náhradní rodinné péče. (Vocilka, 1999, s. 9–10)

Ve většině dětských domovů dítě postrádá soukromí, má málo prostoru pro vlastní iniciativu, individuální projevy, aj. Pokud si děti pamatují na svou rodinu, mohou mít špatné vzory rodičovských a partnerských rolí. Jestliže si je nepamatují, chybí jim představa, vzor i zkušenost z rodinného života. To se pak může negativně podepsat v dospělosti. Je možné u nich pozorovat lehkomyšlné navazování známostí, častá změna partnerů, předčasné sexuální styky, nežádoucí otěhotnění, uzavírání manželství po náhodných známostech, častější rozvodovost, atp. Vztah těchto lidí z dětských domovů může být v dospělosti oslabený. Nedovedou své děti skutečně milovat a vytvořit jim příznivé prostředí. Nezřídka se stává, že děti těchto rodičů jsou umísťovány do ústavních zařízení. (Radvanová, Koluchová, Dunovský, 1980, s. 46)

3. 2. Odchod z dětského domova

Odchod z dětského domova musí mladí dospělí opustit v 18 letech. Pro mladé dospělé je to jeden z nejnáročnějších kroků v životě, protože neví, co je v reálném světě čeká. Musí převzít roli nezávislého dospělého dříve, než je tomu u těch, kteří vyrůstají ve svých původních rodinách. (SOS Children's Villages International, 2009, s. 4)

3. 2. 1. Legislativa Slovenské republiky

Výzkum byl prováděn na Slovensku, proto v této podkapitole uvádím analýzu ve vztahu ke slovenské legislativě. Ačkoliv byl výzkum proveden na území jiného státu,

poznatky získané výzkumem jsou aplikovatelné i v České republice, zejména z důvodu národnostní a geografické blízkosti a společnému historickému vývoji.

Ústavní péče v dětském domově na Slovensku trvá do doby, než dítě dosáhne plnoletosti, nebo prodloužením ústavní péče do 19 let. Mladý dospělý je plnoletou fyzickou osobou, která ještě po ukončení ústavní péče zůstává v dětském domově do doby, než se osamostatní. Avšak nejdéle mohou v dětském domově mladí dospělí zůstat do věku 25 let.

V případě soustavné přípravy na budoucí povolání je možné prodloužit pobyt po dovršení 25 let nejvíce o 24 měsíců.

Po dosažení zletilosti nebo po ukončení přípravy na povolání má dětský domov povinnost poskytnout odcházejícímu dítěti ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany poradenskou pomoc se zajištěním práce a bydlení. Při odchodu z dětského domova dostává mladý dospělý jednorázový finanční příspěvek v částce desetinásobku životního minima pro nezaopatřené dítě, v částce €888,20. Je však důležité, aby si o tento příspěvek mladý dospělý sám písemně požádal dětský domov. (www.upsvar.sk)

3. 2. 2. Obtíže spojené s odchodem z dětského domova

Pro dítě, které vyrůstá ve vlastní rodině, tak i pro dítě žijící v dětském domově, je výchova zaměřena zejména na to, aby se dítě stalo zralou osobností, která bude schopna samostatného života ve společnosti. Děti z dětského domova mají vstup do života mnohem těžší, protože nemají stabilní zázemí. (Vašátková, Vyhnálková, 2008, s. 65)

Mladí lidé potřebují určitou *odolnost*, která jim může pomoci najít uplatnění v životě. Navzdory tomu, že pochází ze znevýhodněného prostředí, mají různé problémy a musí čelit nepřízni osudu a tlakům okolí. Také *stabilita* prostředí může zvýšit odolnost člověka a pomoci mu navázat pevné vztahy s pečující osobou. Kontinuita péče jim dává pocit jistoty a přispívá k dosažení pozitivních výsledků ve vzdělávání a později i v zaměstnání. Mladým lidem, kteří odchází z dětského domova, pomáhá rozvinout kladnou identitu nejen kvalitou péče a vazba k pečující osobě, ale také pochopení jejich rodinného prostředí a vlastní minulosti. Dále je důležité, aby věděli, jak jsou vnímáni druhými lidmi, jak vidí sami sebe, jak mohou ovlivnit a utvářet vlastní životní cestu. Obvykle mají nižší úroveň vzdělání, která může souviset s nízkým odhodláním nebo podporou či povzbuzením ze strany okolí. (Zpravodaj následné péče, 2009, s. 9)

Tito lidé mají řadu problémů, kterým musí sami čelit:

- nedokážou správně hospodařit s financemi,

- nejsou schopni zajistit si standard bydlení a spotřeby, na který byli zvyklí,
  - chybí jim kladné rodičovské vzory, a také se projevuje nedůvěra ve vlastní schopnost vést svůj život,
  - neumí si uvařit, chybí jim pracovní návyky, neznají ceny zboží, atp.,
  - objevuje se vztahová naivita, umí se rychle seznámit a jsou nadměrně důvěřiví, vztahy jsou povrchní a účelové,
  - odchodem opouští svou jedinou jistotu v životě, odchází do neznámého prostředí, opouští své dlouholeté přátele,
  - mají problém s integrací do společnosti, mají problém v navazování trvalých mezilidských vztahů, nedovedou plnit své rodičovské role, jejich děti mnohdy končí v ústavní výchově, nebo bývají zanedbávané či týrané, mají nízké vzdělání,
  - odchází v době, kdy ještě nejsou zcela připravení, zralí.
- (Gotwaldová, 2006, s. 8)

K velmi podobným výsledkům došlo Středisko náhradní rodinné péče, které uvedlo řadu aspektů, kvůli kterým jsou mladí dospělí znevýhodněni:

- projevují se u nich známky psychické deprivace,
- jsou sociálně izolovaní, nepřipravení,
- jsou nesamostatní, neschopní postarat se o sebe,
- žijí v „určité“ ekonomické a sociální jistotě, kterou jim zajišťuje dětský domov, odchodem z něj tuto jistotu ztrácí,
- objevují se u nich osobnostní a vývojové problémy,
- chybí jim reálná představa života mimo dětský domov,
- jsou bez finanční, sociální a emocionální podpory,
- omezují se na vztahy především uvnitř zařízení – stejné vychovatelky, učitelé apod.,
- protože neměli nebo nemají možnost poznat zázemí rodiny a vše co je spojeno s jejím chodem a zajištěním, potýkají se po opuštění dětského domova se základními existenčními problémy a problémy v partnerských vztazích,
- schází jim příprava na zaměstnání, nemají dostatečně osvojeny pracovní návyky, neumějí respektovat pro ostatní zaměstnance samozřejmá pravidla,

- nemají dostatečné vzdělání, bývají vyučeni v jiném oboru, než kterému se chtějí věnovat, nebo ho neumějí uplatnit v praxi,
- postrádají člověka, který by jim byl oporou a pro nějž by se snažili něčeho dosáhnout,
- často mají problémy i ve vztazích s ostatními spolubydlícími, neumějí nebo neznají běžné způsoby chování a komunikace,
- chybí motivace k aktivnímu trávení volného času,
- jejich dlouhodobý pobyt v ústavním zařízení má negativní vliv na jejich psychický vývoj,
- mohou se u nich vyskytovat různé poruchy chování.

(Matoušek a kol., 2009, s. 22)

Přípravou na odchod z dětského domova se mladým lidem nabízí pomoc plánovat a řešit různé problémy. Získat nové základní dovednosti, bez kterých by se v běžném životě neobešli, jako je osobní hygiena, strava, nakupování, vaření, úklid, aj. Mimo to i zvládání formálních a neformálních vztahů. (SOS Children's Villages International, 2009, s. 9)

U mnoha mladých dospělých dochází k urychlení přechodu do dospělosti, avšak někteří tento tlak nemusí dobře zvládnout. Většina z nich potřebuje postupnou adaptaci, tzn. zabývat se problémy postupně, jak je to obvyklé pro většinu ostatních mladých lidí. Proto je dobré, když z dětského domova odchází, aby se jim dostalo psychické i praktické podpory, aby se mohli lépe vyrovnat s nastávajícími změnami. Odborní zaměstnanci jsou pro tyto mladé velkou pomocí a oporou, pomohou-li jim najít ubytování, finanční pomoc, vzdělání, zaměstnání, zdravotní služby a duševní pohodu. (SOS Children's Villages International, 2009, s. 10)

Z dětského domova se mladí dospělí vrací buď do původní rodiny, nebo jsou pro ně na dočasnou dobu zřízeny domy na půl cesty, které však neřeší skutečný problém. Pro mladé dospělé je těžké najít si vhodné ubytování a zaměstnání. Většinou mají problém udržet si práci, bývají zařazováni mezi dlouhodobě nezaměstnané, nebo kvůli svému selhání po krátké době zaměstnání střídají. Dále mají problém se začleněním do společnosti, poněvadž nejsou vybaveni takovými schopnostmi, aby mohli obstát v reálném světě. Po odchodu z dětského domova jim hrozí sociální vyloučení. Odcházejí velmi mladí a sociálně nezralí. Obvykle se zapojují do různých komunit bezdomovců, extrémistů, drogově závislých, mají konflikty se zákonem a končí na dně společnosti.

Nemají žádné sociální zázemí, chybí jim osoba, na kterou se mohou obrátit v případě problémů. Nefunguje ani přirozená podpora okolí. Tyto problémy se mohou vztahovat i na ty, kteří dobře zvládali ústavní výchovu, která je postavena na uměle vytvořeném prostředí s jasně danými pravidly a insti-tucionálními vztahy. (Vašátková, Vyhnálková, 2008, s. 72)

3. 2. 3. Dům na půli cesty

Po odchodu z dětského domova se mladí dospělí musí rozhodnout, o svém budoucím směřování. Toto rozhodnutí je pro ně složité. Někteří využijí možnosti startovních bytů, jiní jdou na přechodnou dobu do domu na půli cesty, či různých ubytoven, nebo zkouší kontaktovat svou původní rodinu, která je však ve většině případů nepřijme. (Vašátková, Vyhnálková, 2008, s. 71)

Jednou z forem následné péče je právě dům na půl cesty, který těmto mladým lidem po dosažení plnoletosti a opuštění dětského domova, výchovného ústavu či pěstounské rodiny nabízí na přechodnou dobu ubytování. Dům na půli cesty by neměl být náhradou či pokračováním dětského domova, ale spíše pomocným odrazovým můstkem do dospělosti. Po ukončení střední školy mají tyto mladí lidé obtížný úkol, musí se naučit řešit pro ně mnoho nových věcí jako je hledání bydlení, zaměstnání, hospodaření s financemi, praní, vaření, aj. Začínají žít život dospělého občana a musí za sebe přebrat plnou zodpovědnost. (Plch, 2003, s. 10)

Dále definuji dům na půli cesty dle slovenského zákona o sociálních službách č. 448/2008 Zb. a o změně a doplnění zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenském podnikání (živnostenský zákon) ve znění pozdějších předpisů § 27. V domě na půl cesty se poskytuje sociální služba té osobě, která se nachází v nepříznivé sociální situaci. Zejména jde o zabezpečení ubytování po skončení ústavní péče. Poskytuje se zde na určitou dobu ubytování, sociální poradenství a pomoc při uplatňování práv. Zabezpečuje se pracovní terapie a pomoc při uplatnění na trhu práce. Dále se utváří podmínky na přípravu a výdej stravy, osobní hygieny a domácích prací (praní, žehlení, nebo jinou zájmovou činnost).

3. 2. 4. Krizové centrum Dorka pro obnovu rodiny

Zařízení Dorka se nachází ve Zvoleni a bylo otevřeno 18. 3. 2013. Zřizovatelem je SPDDD Úsmev ako dar, nezisková organizace Dorka a nadace Dedo. Dorka je zařízení, které se snaží pomáhat rodinám v krizi a také mladým dospělým, kteří odešli z dětského

domova. V tomto zařízení jsou 2 samostatné bytové jednotky pro dvě rodiny a domov na půli cesty pro 10 klientů. Zařízení poskytuje možnost ubytování po dobu 3 let, ale také sociální a psychologické poradenství. (www.centrumdorka.sk)

Pro následující část podkapitoly je čerpáno z interního zdroje dokumentu „Vize Dorky“ ve Zvolení. Klienti mají z různých důvodů omezenou schopnost společenského začlenění. Klienty zařízení jsou:

- rodiny, které se nachází v nepříznivé sociální situaci a důsledku tohoto stavu, hrozí její rozpad,
- mladí dospělí, kteří vyrůstali v ústavní péči a právě se nachází v procesu osamostatnění.

Cílem zařízení je podporovat osobnostní rozvoj klientů a přispívat ke zlepšení kvality jejich života za účelem jejich zařazení do běžného života. Dalším cílem je hledání řešení krizové situace klientů se zachováním lidské důstojnosti. Usilují o vedení klienta k větší samostatnosti, důvěře ve vlastní síly a k důvěře v druhé lidi.

Oblasti pomoci:

- vytvoření hodnotového systému při uspokojování základních životních potřeb,
- pěstovat volní vlastnosti a zodpovědnost při plnění pracovních povinností,
- přizpůsobit životní styl k finančním možnostem klienta,
- seznámit klienta s institucemi, které mu mohou poskytnout pomoc,
- podporovat vzájemnou komunikaci a vytváření pozitivních sociálních vztahů mezi členy komunity.

Dále pomáhají klientům při vedení domácnosti, se sestavováním finančního plánu a uplatněním se na trhu práce. Důležitým měřítkem úspěšné integrace klientů je jejich schopnost pravidelně platit za ubytování, chodit do práce, umět hospodařit se svým příjmem a nezadlužovat se. Zařízení dává přednost těm klientům, kteří mají motivaci postavit se na vlastní nohy, tzn. najít si práci, dostudovat či hledat nové bydlení.

4. Metodologie výzkumu

V této části se zaměřím na kvalitativní výzkum, který jsem provedla v rámci své bakalářské práce. Jedná se o výzkum, který jsem prováděla na své dvouměsíční praxi na Slovensku v domě na půli cesty Dorka.

Respondenti z mého výzkumu se po odchodu z dětského domova ocitli z různých důvodů v domě na půl cesty. Dům na půli cesty jim poskytuje na dočasnou dobu ubytování, určité zázemí a jistotu. Tato skupina lidí se dennodenně potýká s nelehkými úkoly a musí čelit mnohým obtížím reálného světa bez jakékoliv opory a podpory okolí.

Přínosem pro sociální práci je popsání potřeb mladých dospělých, kteří v době, kdy jsem s nimi rozhovory dělala, byli ubytováni v domě na půl cesty, nebo z něj nedávno odešli. Zjištěním potřeb těchto lidí se jim může dostat pomoci skrze sociální pracovníky, kteří jim budou schopni pomoci zajistit jejich potřeby. Ať už pracovníci, kteří s nimi pracují v domově na půl cesty nebo těm, kteří je doprovází při odchodu z dětského domova.

4. 1. Cíl výzkumu

Cílem mého výzkumu je identifikovat potřeby mladých dospělých z domu na půli cesty. Empirickou část mé práce tvoří tato výzkumná otázka: Jaké potřeby mají mladí dospělí z domu na půli cesty Dorka?

4. 2. Metoda a strategie výzkumu

Pro svůj výzkum jsem si zvolila kvalitativní výzkum. Tento typ výzkumu je popisován jako nenumерické šetření a interpretace sociální reality, jehož cílem je vytváření nových hypotéz, nového porozumění. (Disman, 2008, s. 285)

„Výhodou kvalitativního výzkumu je získání hloubkového popisu případů.“ (Hendl, 2012, s. 51). To znamená, že nezůstáváme pouze na jejich povrchu, ale získáváme podrobné informace o daném jevu, abychom získali bohatá a hloubková data pro lepší porozumění (Hendl, 2012, s. 51, 55).

Za výzkumnou metodu jsem zvolila hloubkový rozhovor, což je nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu většinou jedním výzkumníkem pomocí otevřených otázek. Díky otevřeným otázkám může výzkumník porozumět pohledu jiných lidí, aniž by jejich pohled omezoval. (Švaříček, 2007, s. 159)

Hlubkový rozhovor je nestrukturovaného typu, neboť byl založen pouze na jediné předem připravené otázce. V průběhu rozhovoru jsem se pak dále na základě informací, které mi respondent poskytl, dotazovala dle potřeby. (Švaříček, 2007, s. 160) Tento rozhovor reflektuje osobnost i současnou situaci respondenta. Výhodou je míra spontaneity výpovědi, která přináší konkrétní a často „hlubinné“ údaje. (Reichel, 2009, s. 110)

4. 3. Výběr vzorku

Ve svém výzkumu uvedu výpovědi čtyř respondentů, protože více jich v zařízení v době, kdy jsem byla na praxi, nebylo.

Samotnému kvalitativnímu výzkumu předcházela konzultace se sociálními pracovníci zařízení Dorka. Po schválení možnosti kvalitativního výzkumu s klienty jsem se za nimi osobně dostavila a domluvila poskytnutí rozhovoru.

Vybrala jsem si respondenty, kteří vyrůstali v dětském domově, a nyní jsou ubytováni v Dorce, nebo zde alespoň nějakou dobu ubytováni byli. V domě na půli cesty se totiž klienti velmi často mění, proto bylo důležité udělat rozhovor co nejdříve. Až na jeden rozhovor, byly všechny rozhovory vedeny v prostředí domu na půli cesty.

4. 4. Zpracování dat

Rozhovory byly vedeny ve slovenském jazyce a byly nahrány jako audiozáznam. Získaná data jsem převedla do textové podoby a přetransformovala ze slovenského jazyka do českého. Tato transkripce mi umožnila kódování získaných informací. „Jedná se o rozčleňování množin, souborů údajů na dílčí celky, segmenty a jejich následné pojmenování a třídění, případně klasifikování a kategorizování.“ (Reichel, 2009, s. 165) Následně jsem porovnávala data a hledala podobnosti mezi respondenty. Tím vznikly tři hlavní oblasti, které byly pro všechny respondenty společné. Poté jsem ke každé oblasti doplnila potřeby, které z jejich výpovědí vyplývají.

5. Interpretace dat

Jak je patrné z teoretické části, existuje opravdu mnoho potřeb. Respondenti mají řadu potřeb uspokojenou, avšak mají také potřeby, které jsou uspokojeny pouze na dočasnou dobu, jako např. potřeba bydlení. Proto se ve svém výzkumu zabývám převážně budoucími potřebami, tj. tím, co by si respondenti přáli, čeho chtějí dosáhnout. Celý můj výzkum je tedy zaměřený na potřeby, které respondenti mají nyní a do budoucna.

5. 1. Údaje respondentů

5. 1. 1. Respondent č. 1

muž – nezaměstnaný – 20 let

Vyrůstal v dětském domově, vyučil se stolařem. Po odchodu z dětského domova, byl krátký čas v jednom domě na půli cesty. Poté si ho na nějaký čas vzala rodina, ale jak došly peníze, vyhodila ho. Znovu se vrátil do domu na půli cesty, kde dostal ještě jednu šanci. Opět byl vyhozen na ulici, kde pak pobýval několik měsíců. Díky pohovoru se dostal do domu na půli cesty Dorka. Avšak po několika měsících a třech napomenu-
tích, byl také vyhozen. Nyní je na ulici a přespává na večerce.

5. 1. 2. Respondent č. 2

žena – student – 28 let

Od malička v kojeneckém ústavu, poté v dětském domově. Vyučila se švadlenou. Při odchodu z dětského domova se rozhodla, že než ke svým rodičům, půjde raději do útulku. Po 3 měsících se odstěhovala do jiného města, kde 2 roky studovala kurz základní školy (který byl podmínkou pro to, aby mohla v budoucnu jít na obor s maturitou). Když tento kurz úspěšně dodělala, další 4 roky studovala na kuchařku. Měla velké štěstí na lidi, kteří jí byli nejen velkou oporou ve studiu, ale také jí dávali pocit lásky a jistoty, který mladí dospělí v životě tolik potřebují. Po skončení studia ji její blízcí podporovali v dalším studiu, takže nastoupila na Střední odbornou školu hotelových služeb a obchodu s maturitou. Našla si brigádu a poté se dostala do domu na půli cesty Dorka.

5. 1. 3. Respondent č. 3

žena – na mateřské – 28 let

Vyrůstala v dětském domově, je vdaná a její manžel je zaměstnaný. Ona je vyučená cukrářka. Bydlí v domě na půli cesty Dorka, díky které mají bydlení a mohou se starat o malého syna. Dále mají dvě dcery, které jim byly z důvodu špatných ekonomických podmínek odebrány, ještě než přišli na Dorku. Dcery k nim občas chodí na víkendy, chtějí je získat zpět.

5. 1. 4. Respondent č. 4

muž – nezaměstnaný – 24 let

Vyrůstal v dětském domově, vyučil se pekařem. Po odchodu z dětského domova si našel zaměstnání v České republice. Poté se vrátil zpět na Slovensko a našel si přítelkyni. Nyní je krátkou dobu ubytovaný v domě na půli cesty Dorka, kde má i dvě sestry.

5. 2. Zaměstnání

Pro všechny respondenty je zaměstnání velmi důležité, protože se od něj odvíjí další potřeby.

Na otázku, zda si klient shání zaměstnání, respondent č. 1 uvedl (dále jen R1): „*Sháním, sháním, ale, je to takové, že se vás ptají, kde bydlíte a toto, tak jim musíte povědět pravdu, že na večerce. A oni že ozveme se vám, no a to znamená? ...zas můžu jít.*“

Respondent č. 2 uvedl (dále jen R2): „*Jsem vděčná, že i když nepracuju tak jak bych chtěla, tak jsem vděčná za to, že mám nějakou práci a že mě mají rádi. Že určitým způsobem se budu, že budu to, co ve mně ještě jako kdyby může být, že ze mě ještě něco může být. Že mám praxi, že mám možnost si najít novou práci. Doufám, že udělám školu, a když ne, tak budu muset něco jiného vymyslet.*“

Respondent č. 3 uvedl (dále jen R3): „*No, ale chtěla jsem si dát nějakou brigádu, ale z toho jednoho platu se stejně vyžít nedá, protože manžel dostane výplatu a to jde na nájem. Dostáváme výživné každý měsíc, něco zůstane, ale na ty léky teď, to je strašně málo. Bych chtěla najít něco, aspoň na ty 4 hodiny. Nák to vyřešit finančně nebo tak, zkusit.*“

Respondent č. 4 uvedl (dále jen R4): „*Sháním, třeba dneska, to jsem dělal, já nesnáším úředovačky po úřadech, jej panebože, to já nesnáším, protože já nejsem volně odkázaný na to, na dávky. Kvůli tomu si to musím vybavit, abych měl placené zdravotní odvody. Tak tam jsem si byl vybavit papíry, přišel jsem sem, dal jsem papíry a šel jsem*

rovnou na pracovní pohovor...já potřebuju pracovat, já jsem takový...jinak bych se nudil. Ne že nudil, ale mně to chybí, radši pracovat než být na sociálce. Já jsem takový typ člověka, já chci strašně pracovat, mě baví práce. I kdybych měl mít jen 100euro měsíčně, mně to nevadí, já chci mít hlavně práci. Jako je lepší říct, že jsem zaměstnaný, než nejsem zaměstnaný.“

Z těchto výpovědí respondentů vyplývá **potřeba seberealizace**. Tato potřeba je velmi důležitá právě v období mladé dospělosti, protože mladý člověk chce něco dokázat, prosadit se, ukázat své schopnosti. Zaměstnání totiž pro mnoho lidí znamená smysl života, pokud zaměstnání ztratí, může se objevit pocit zbytečnosti. (Vágnerová, 2000, s. 316)

Pro R1 je obtížné sehnat zaměstnání, protože nemá stálé bydlení. Ostatní respondenti mají v tomto ohledu příznivější podmínky, neboť bydlí na určitou dobu v Dorce. Všichni respondenti potřebují práci, snaží se práci hledat, avšak žádný z respondentů zatím nemá práci na plný úvazek. R2 má zatím pouze brigádu, protože studuje. Díky brigádě má z čeho platit nájem v Dorce. R3 je na mateřské, ale chce si najít alespoň na 4 hodiny brigádu. R4 má velkou potřebu pracovat, protože ho práce baví a naplňuje. R2 je vděčná, že má nějakou práci, i když nepracuje tak, jak by si představovala. Je pro ni důležité, že má alespoň nějaký příjem. Potřeba seberealizace se tedy naplňuje pouze z části, ale i to je důležité. Pro respondenty je důležité mít možnost někde začít a postupně se rozvíjet. Jsou ochotni pracovat i takové práci, která nesplňuje jejich očekávání. Seberealizace se projevuje zejména smysluplně využitým časem, za který respondenti dostanou pro ně potřebnou odměnu. Tím se pro ně pracovní poměr stává o to důležitějším a nezbytným k jejich životu. Práce je pro ně zároveň i možností dalšího sociálního kontaktu.

Potřebu sociálního kontaktu naplňují lidé v zaměstnání, kde se dostávají do kontaktu s dalšími lidmi, vznikají nové vztahy a přátelství. (Vágnerová, 2000, s. 316)

R2: *„Oni si mě tam i tak oblíbili a já jsem si na ně zvykla. A tak jinak se oni ke mně chovají, normálně, přirozeně v pohodě. Taková dobrá atmosféra. I teď když tam chodím tak v pohodě si popovídáme a tak, že vlastně vidí, že se snažím i srandujeme a tak. Chodím tam i někdy si popovídat, ale že si mě vezme někdo domů, tak to ne.“*

R4: *„Já bych se vrátil do Čech, mně se tam líbilo...jsem si tam zvykl na různé věci, jejdánanky. Měl jsem tam určitou bandu.“*

Skrze zaměstnání si člověk také uvědomuje **vlastní hodnotu, získává sebevědomí a sebeúctu**. Důležitou podmínkou těchto potřeb je respekt, uznání a ocenění od těch, na

kterých člověku záleží. Díky tomu si může člověk vážit sám sebe. (Říčan, 2004, s. 52) R2 odpověděla, že se určitým způsobem díky práci rozvíjí, což jí dle mého názoru posunuje kupředu a postupně zlepšuje sebevědomí.

Mladí dospělí potřebují **pocit samostatnosti a nezávislosti**, protože skrze práci mohou dosáhnout ekonomické soběstačnosti, mladý člověk již není vázán na rodinu. (Vágnerová, 2000, s. 316) Tato potřeba byla nalezena i u respondentů.

Mladí lidé při odchodu z dětského domova dostávají určitý obnos peněz, ale neumějí s ním správně naložit. Očekává se od nich, že si najdou zaměstnání a osamostatní se. Tento krok však není jednoduchý a mladí dospělí mají hned od začátku ztížené podmínky pro nalezení zaměstnání. Pokud se mladým dospělým podaří najít zaměstnání, nedokáží si práci dlouhodobě udržet. R1 si je vědom, že jeho bytová situace je značnou překážkou k získání zaměstnání. R4 vnímá nezaměstnanost jako svůj společenský handicap.

Potřeba otevřené budoucnosti z pohledu zaměstnání. Její uspokojení přináší lidskému životu časové rozpětí mezi otevřeností a uzavřeností osudu, mezi nadějí a beznadějí, mezi životním rozletem a zoufalstvím. (Matějček, 2003, s. 38)

R1 na otázku, co by chtěl v životě dělat, uvedl: „*Elektroniku bych chtěl dělat jako takového prodejce, nebo takového, spíš takového prodejce jako kdyby přišli takový lidi a nerozuměli by tomu jo, když by si chtěli zakoupit to, tak já bych jim blíž pověděl o tom, to by mě bavilo. V takové prodejně dělat, jako Elektroplaneo. To by mě bavilo, ale vzhledem na to, že jsem vyučený stolař, tak i stolařství by mě bavilo.*“

Na otázku, co by chtěl do budoucna změnit, odpověděl: „*Tak já bych hodně chtěl toho na sobě změnit, hodně...prostě moje sny aby se naplnily, ale za těmi sny si musím já jít sám. Já bych hodně od toho života nechtěl, jen být zaměstnaný a mít to bydlení. To je všechno, to by bylo dobrý. Toho bych chtěl dosáhnout, nic víc ani nic míň bych nechtěl. Já se uspokojím i s tím málem.*“

R2 byla položena otázka, jaké má plány do budoucna v oblasti zaměstnání, odpověděla: „*Víš co, tak já bych chtěla, tak každá práce není lehká, tak chtěla bych ne být uklízečka, ale že třeba s počítačem něco, víš. Něco řešit po telefonu nebo tak něco...Taky chci dokončit školu. Mám možnost si udělat maturitu, ale bojím se...potřebovala bych člověka, který by mě do toho nutil, připravoval. Ten rok na Dorce bych ještě měla na to, najít si práci a po té práci ještě nějakou vysokou školu, ale pokud by se škola nepovedla, tak bych se zeptala ředitele, jestli bych mohla na plný úvazek pracovat. A potom při té práci bych si postupně našla nějakou garsonku, přítele...*“

R3 na otázku budoucnosti v profesní oblasti, uvedla: „Já jsem na mateřské, ale chtěla jsem si dát nějakou brigádu, z toho jednoho platu se stejně vyžít nedá, protože manžel dostane výplatu a to jde na nájem. Dostáváme výživné každý měsíc, něco zůstane, ale na ty léky teď, to je strašně málo. Bych chtěla najít něco, aspoň na ty 4 hodiny. Nák to vyřešit finančně nebo tak, zkusit. V dnešní době je to těžké. To se bojím, že až mi skončí mateřská, tak co já? Jestli mě někde zaměstnají, nebo ne...Když mi manžela nevyhodí, tak potom já bych si dala taky žádost tam...že bysme tam byli oba dva, malého bysme dali do školy a že by byli ty dva platy už no...Už by to bylo lepší, no tak chceme vyzkoušet. Ted' brigádu, tak musím podle něho...že bych aspoň na ty 4 hodiny brigádovála...ale jinak nevím. Nejradši bych byla uklízečka, nebo takové něco, já jsem vyučená cukrářka, ale nechtěla bych to dělat. Jen jsem se na to dala, abych měla aspoň ten výuční list. Protože s tím už se dá lépe pohnout jako ...ale kdyby tu byly nějaké firmy jako pekárny, cukárna, tak jsme i to brala už.“

R4: „No tak zaměstnání si chcu najít, ať si můžu platit bydlení. Pekaře bych chtěl jít dělat, ale ve Zvoleni není žádná pekárna...tady je akorát pizzerie, jsem oběhal všechno...Pokud nenajdu tady náhou práci, tak já půjdu rovnou do Čech, pokud se mi odtud neozvou tak nic...Já se nebojím sám jít cestovat, tak půjdu, vyzkouším...A řidičák si chcu udělat, protože v práci, co jsem byl, tak mi dali auto a já jsem jezdil, ale potom se báli, že by mě policajti mohli čapnout, tak si chci udělat řidičák, já znám jednoho týpka a on by mi to udělal za poloviční cenu. No mě by vzali hned, mě by vzali jako šoféra, protože já se vyznám, tak já a auta, to je moje parketa.“

Výpovědi respondentů se liší, protože každý respondent se nachází v jiné životní situaci. R1 nemá bydlení, a tím je ovlivněna jeho možnost sehnat zaměstnání. Bavilo by ho dělat elektroniku, nebo stolaře, protože je jím vyučený. Jak bylo řečeno, z důvodu absence stálého bydlení ho nikde nechtějí zaměstnat.

Oproti tomu R2 se nachází v Dorce, má daleko lepší podmínky a proto má možnost se dále rozvíjet. Jejím nejdůležitějším cílem je dokončit školu a udělat maturitu, potřebovala by doučování. Poté si chce najít zaměstnání, případně jít studovat vysokou školu. Také by si chtěla najít bydlení a přítele. Nicméně stále studuje a její pracovní vyhlídky jsou omezené.

R3 má na dočasnou dobu bydlení zajištěné. Je na mateřské, proto není možné, aby si hledala zaměstnání na plný úvazek. Chtěla by si sehnat brigádu, avšak musí se přizpůsobit pracovní době manžela, aby někdo pohlídal dítě. Její zájem o práci v oboru

není velký, po mateřské by se ráda stala uklízečkou. Avšak pokud by tu nějaká pekárna či firma byla, tak by o danou práci měla zájem.

R4 také bydlí v Dorce, nejdříve by si chtěl sehnat práci, až poté bydlení. Je vyučený pekař, rád by pracoval v pekárně, ale žádná v jeho okolí není. Dále si chce udělat řidičský průkaz, díky kterému by pak sehnal práci řidiče, o kterou má zájem a považuje se za dobrého kandidáta na tuto pozici. Pokud by žádnou práci nesehnal, uvažuje nad návratem do České republiky, kde již dříve pracoval.

Z výpovědí respondentů je zřejmé, že mají zájem o pracovní pozici se zaměřením, které odpovídá jejich vzdělání. Dlouhodobě však mají problém práci sehnat, zejména kvůli výrobnímu odvětví, které se v jejich oblasti nevyskytuje. Významným zjištěním bylo, že po práci touží a usilovně ji hledají navzdory ztíženým příležitostem jako je bydlení, vzdělání či barva pleti. Jsou ochotni pracovat i v takovém zaměstnání, které nebude odpovídat jejich očekáváním. Nejdůležitější pro ně je, aby se mohli osamostatnit, cítit potřební a dostatečně ocenění.

5. 3. Bydlení

Bydlení je další rozsáhlou oblastí, která byla zmiňována v rozhovorech s respondenty. Většinou nejprve potřebují sehnat zaměstnání, aby měli peníze na bydlení. Dle Maslowa je **potřeba bezpečí** hned po fyziologických potřebách nejdůležitější potřebou člověka. Člověk jedná tak, aby se zabezpečil před různými hrozbami. Má-li pocit bezpečí a zajištění až poté přichází potřeby další. (Říčan, 2004, s. 52)

Bydlení se také pojí se **sociálními potřebami**, protože bydlení dává člověku určité společenské prostředí, ve kterém žije. (Šamánková a kol., 2011, s. 17)

Bydlení je i **materiální potřebou**, která je vyjádřena požadavkem mít věci ve vlastnictví a užívat je (byt/dům, ekonomické zabezpečení, aj.) (Šamánková a kol., 2011, s. 18)

Většina z nich totiž na dočasnou dobu má Dorku, až na R1, který byl v době, kdy jsem rozhovory dělala z Dorky vyhozen na ulici.

R1: Na otázku, zda by se znovu chtěl vrátit na Dorku, uvedl: „*Jo, ale už tomu jako nedávám naději, já už se chci vyvarovat chyb. Už to nechci, jestli mám doplatit, tak radši takto doplatím. Na příště si aspoň zapamatuju, že když už mám to bydlení, tak třeba si ho ještě víc vážit a nedělat problémy a takovéto věci.*“

Na otázku, co plánuje v rámci bydlení dál, zmínil: „*no tak ještě je tu jedna taková prognóza, na té večerce jsou dvě večerky, jedna je tam normálně večerka, ale tam mů-*

žeš zůstat celý den, jo, normálně jo, jako na Dorce, že celý den, jo. No ale musím si nejprve projít tou večerkou noclehárnou. Musím tam každý večer chodit. Protože zatím se tam nikdo nedostal na tu druhou, že by nevychodil večerku. Tam je to takové, že tam můžeš zůstat do smrti ...dokud si člověk nenajde práci, jo a už nepůjde další cestou. Zatím ta sociální cesta je tam. Takže ještě tato možnost je tam, jen si musím vychodit večerku.“

R2 na otázku, zda je spokojená v Dorce, odpověděla: *„Tak jsem tu spokojená, mám tu všechno, jsem ráda, že tu bydlím. Že mám své zázemí, protože když jsem chodila z rodin do rodin, tak věděla jsem, že někdy to bylo příjemné, někdy ne, záleželo na tom, jak člověk ráno vstal. Ale jsem ráda, že jsem viděla, jak to opravdu chodí v té rodině, v křesťanských rodinách. Když jsem ještě nepracovala v tom hotelu, tak jsem chodila po čas víkendů do rodin, abych nemusela být v těch útulcích. Ale neměla jsem stálé zázemí, to mě velmi trápilo.“*

R3 na otázku co pro ně znamená Dorka, odpověděla: *„Tak my jsme vděční, že nás sem vzali, hlavně že máme tu střechu nad hlavou, normální podmínky jsou tu. Hlavně že máme to bydlení, zaplatíme nájem a vím, že mám pokoj na celý měsíc. Tak my to řešíme.“*

Dále na otázku, co plánují do budoucna, protože v Dorce nemohou být napořád, uvedla: *„My už jsme rozmýšleli i tak, že můžeme tu být ty 3 roky, takže může se stát, že jednoho dne nám poví, že musíme odejít, opustit toto a musíme něco jiné, tak si sháníme sociální byt. Ve Zvoleni jsem si dala žádost, tak uvidíme. Abychom měli nějak vyřešené to bydlení. Abychom mohli jít někam s dětmi, být venku, to už bych asi těžko...“*

R4 kde by chtěl bydlet, odpověděl: *„No my bysme s přítelkyní chtěli někam kde je něco tiššího, takové malé městečko, nebo dědina, my jsme tak naučení. Mít tam klid, pokoj... No tak tady by sem s ní určitě nemohl bydlet, to je jasné...“*

R1 už nepočítá s tím, že by se vrátil do Dorky, chtěl by vychodit večerku – noclehárnu, aby se mohl dostat nastálo na celodenní večerku, kde by mohl bydlet. Jinou cestu nevidí, spoléhá pouze na sebe, nemá kam jít. R2 je ráda, že má možnost někde bydlet, než dostuduje a začne vydělávat. Je pro ni důležité stálé zázemí. Tudíž její potřeba bezpečí je nyní uspokojená. R3 je podobně jako R2 vděčná, že má střechu nad hlavou. Do budoucna shání sociální byt, aby měla s manželem kam jít po vypršení 3 letého pobytu v Domě na půl cesty. R4 by chtěl bydlet se svou přítelkyní někde na venkově, nejprve si však musí najít práci.

Z výpovědí respondentů je patrné, že ti respondenti, co bydlí v domě Dorka, mají potřebu bezpečí na dočasnou dobu uspokojenou, avšak pomalu se poohlíží po bydlení novém. R1, který je na ulici, potřebu bezpečí stále hledá. Dům na půli cesty Dorka je pro tyto mladé dospělé velkou pomocí a oporou při procesu osamostatňování. I když díky bydlení mají určité zázemí, stále jim chybí místo, kam by se vraceli, kde by se cítili bezpečně a přijatí.

5. 4. Vztahy

Vztahy jsou poslední oblastí mého výzkumu, do kterého jsem zařadila jak potřebu být milován a někam patřit, tak i duchovní potřebu.

Potřeba milovat a být milován, spojená s **potřebou někam patřit** jsou dalšími velmi důležitými potřebami v životě každého člověka. Mladí dospělí, kteří celé dětství vyrůstali v dětském domově, měli tuto potřebu neuspokojenou, protože jim chyběli rodiče. Nepoznali, jaké to je žít v rodině, jaké to je, když je někdo bezvýhradně miluje. S tím souvisí i vztah k sobě samému, v nalezení vlastní identity, kdy se mladí ptají, kdo jsem a kam patřím.

R1 na otázku, kdo je pro něj v životě důležitý, odpověděl: *„No tak nikdo mi není důležitý, byl, moje vychovatelka, která se o mě starala od mala. Měl jsem ji za vychovatelku celých 19 let. Ona mě koupala, když jsem byl malý a kolikrát jsem ji i naštvál, ale i tak mě měla ráda. Před dvěma lety jsem ji viděl, ona byla taková druhá máma. Kdybych na to měl, tak už dávno bych šel navštívit ji. I mé vrstevníky bych chtěl vidět. Už jsem je pěkně dlouho neviděl.“*

Na otázku, zda má nějaký kontakt s rodinou, R1 uvedl: *„No, tak mám, s mámou, se sestrou,...ale moje rodiče, moje máma ani jiní neví, že jsem na ulici, oni jsou stále v tom, že jsem v Dorce. Ale já jim to nepovím, já jim to povím až, co já vím? Nepovím jim. Ne, oni by z toho byli zdrcení.“*

Na otázku, zda by se k nim nechtěl vrátit, R1 řekl: *„Nevím, já když nemusím, tak nemusím jít domů, nechce se mi tam. No, přes Vánoce tam půjdu, tak svátky chci tam oslavit v kruhu svojí rodiny.“*

R2 na otázku, co by chtěla do budoucna, odpověděla: *„Chtěla bych mít svou rodinu, protože myslím, že už by to mohlo být. Ale když ještě teď nemám tuto školu a nemám zázemí, tak to neřeším. Ale toužím po tom, každá žena po tom touží přirozeně. A věřím tomu, že to bude.“*

Na otázku, zda zná svou rodinu, R2 řekla: „Co se týká rodiny, já znám svou mamu a své 3 sourozence, akorát že tam není ten vztah, jako mezi sourozenci od malička, že je zvyklý být... No a vlastně ona moje máma, ona si mě někdy i brávala domů, ale já už jsem tam potom neměla ten vztah, víš, já už jsem ji odsuzovala, a tak...nechtěla jsem s ní být. Máma totiž měla druhá a ten když byl opilý, tak byl zlý. A já jsem tam nechtěla trpět, takže jsem šla k švagrové a tak jsem si ji oblíbila. Chodila jsem tam často, ale potom i její muž začal pít, můj bratr...a byl též nepříjemný vůči všem. A pak to přestalo, protože já už jsem vyrostla úplně.“

Na otázku, zda je R2 s někým z rodiny v kontaktu, odpověděla: „Jsem v kontaktu se švagrovou třeba na Facebooku si napíšem. Já ji mám ráda, oblíbila jsme si ji jako sestru. Máme zadarmo volné minuty a tak jsme si i volali, ale teď už ne, už to padlo. Když jsem si volala se švagrovou tak se zeptám na mámu, jak se má a tak. Mám zájem, ale nepovídám si s mámou, protože ona by mi začla říkat, jak jí je zle a nevím co, ale zase já ji neodsuzuju. Jsem už na tom tak, že kdoví jak já bych se chovala na jejím místě. Byla jsem s mou maminou před 2 roky na Vánoce i sourozenci spolu, takové zvláštní, takové happy pro mě...ale to bylo takové, s tím mladším bratrem jsme si tak padli. Jinak včera jsme si volali s mou „druhou“ rodinou...oni mě berou, jako kdybych byla jejich dcera. Já je беру jako rodiče.“

R3 má nevyřešené své 2 dcery: „Holky můžeme na víkendy si brát...tak doufám, že se nám to podaří vzít si je nastálo, oni jsou u profesionální matky, která si je chce adoptovat. Tak jsme to museli řešit přes sociální pracovníce...tak už jsme to dali i na ten soud, že chceme holky zpět. Z úřadu, soudu to bylo tak, že manžel má mít práci a já to bydlení zabezpečené. Tak jsme to začali takto řešit, tak uvidíme, jestli holky dostaneme...Jestli máme ty podmínky, jestli se dokážeme postarat...jestli to já budu zvládat, se starat o všechny tři.“

R4 na otázku vztahu s přítelkyní, řekl: „No a chcu to trochu plánovat tak, že být trošku víc s přítelkyní, založit si rodinu a tak něco. Takové moje poslání...Jestli nebude opačné, člověk nikdy neví.“

Na otázku jeho vztahu k rodině, odpověděl: „Jestli se tu udržím, tak budu tady v Dorce s rodinou, sestrami...když se tu neudrším, tak možná přijdu na návštěvu. Když jsem byl malý, tak se na nás máma chodila občas podívat do domova ...ale teď je to tak, že jsem viděl mámu naposledy, kdy to bylo, asi tak týden dozadu. To jsem ji viděl po kolika, asi tak po 5 nebo 6 letech. Ona se přišla podívat za sestrou. No 5 let jsem se s ní

neviděl... Máme dobrý vztah...akorát s tatškou je to horší, ten je teď tam kde je...jaj, těžké to máme... “

R1 považuje za svou druhou mámu vychovatelku z dětského domova. Z výpovědi je patrné, že s ní navázal hluboký citový vztah a rád by se s ní v budoucnu viděl. S vlastní rodinou se stýká pouze výjimečně, rodina neví, že je na ulici. Nechce se vrátit domů.

R2 by chtěla najít přítele a založit svou vlastní rodinu. Dále uvedla, že zná svou matku i sourozence. Nejvíce si však rozumí se svou švagrovou. Měla v životě štěstí a potkala rodinu, která jí pomáhá a podporuje. Stále s ní udržuje kontakt a považuje ji za svou druhou rodinu.

R3 má potřebu milovat a někam patřit částečně uspokojenou, protože má manžela a stará se o svého malého syna. K úplnému štěstí jí schází získání svých dcer zpátky z pěstounské péče, o které usiluje. Je pro ni důležité, aby rodina byla pohromadě.

R4 chce založit rodinu se svou přítelkyní, dále je v kontaktu se svými 2 sestrami. Nedávno se viděl po pěti letech s matkou, ale i přes dlouho odmlku považuje jejich vztah za dobrý.

Z výpovědi respondentů vyplývá, že jejich potřeba být s rodiči není taková, jako u dětí, které vyrůstali v domácím prostředí, protože se v rodině z nějakých důvodů necítili příjemně. Buď je rodina po odchodu z dětského domova využila, protože měli peníze, nebo se v rodině necítili dobře a bezpečně, proto odešli. Nicméně touží najít blízkého člověka, s kterým jim bude dobře. Někteří již tuto potřebu mají uspokojenou tím, že mají blízkou osobu (přítelkyni, manžela) nebo jsou v kontaktu se svými sourozenci, či přáteli. Významným zjištěním bylo, že chtějí založit svou vlastní rodinu a vyhnout se chybám svých rodičů.

Duchovní potřeba patří mezi základní lidské potřeby a zařadila jsem ji do oblasti vztahů. Během mého rozhovoru ji zmiňoval pouze jeden respondent.

R2: „Známí, co mi doted pomáhají, tak oni mě povzbuzovali a takto, že prostě ohledně toho křesťanství, že prostě, že Bůh mě nenechá, abych jen tak pustě chodila jako ovečka, že vlastně mi dopomůže. Já se úplně divím některým lidem, že jsou zaslpení, fakt že Bůh existuje...“

Lidé hledají odpovědi na různé existenciální otázky a mění svůj vztah k víře, protože víra člověku poskytuje oporu a díky ní, má možnost někam patřit. (Vágnerová, 2000, s. 273). V mnoha případech víra člověku poskytuje hlubší smysl, který přesahuje jeho aktuální existenci, životní situaci a určuje jeho směr. Mnoho mladých lidí se snaží

najít hodnoty, které jim umožní žít uspokojivý život. Tyto hodnoty by měly být trvalé, aby mělo význam je dodržovat. (Vágnerová, 2000, s. 273)

5. 5. Shrnutí

Každý člověk má potřebu někam patřit. Pro mé respondenty bylo společné, že se nechtěli natrvalo vrátit do své původní rodiny, protože jim rodina ublížila. Jejich potřebu někam patřit vyjadřují touhou najít si člověka, s kterým jim bude dobře. Někteří mají potřebu někam patřit uspokojenou tím, že jsou v kontaktu se sourozenci, či jinými přáteli. Navzdory tomu, že vyrůstali v dětském domově, chtějí založit svou vlastní rodinu a vyhnout se chybám svých rodičů.

Z výpovědí respondentů je patrné, že nejsou svým okolím dostatečně oceňováni. Je pro ně důležité srovnat se s tím, kdo jsou a kde žijí. Dům na půli cesty Dorka je pro tyto mladé dospělé velkou pomocí a oporou při procesu osamostatňování. I když díky tomu nyní mají určité zázemí, stále jim chybí místo, kam by se vraceli, kde by se cítili bezpečně.

Každý respondent se nachází v odlišné situaci. R1 by nejprve potřeboval najít stálé bydlení, aby ho zaměstnali. Nemá tudíž naplněnou potřebu bezpečí, ani potřebu seberealizace. Až by se mu podařilo uspokojit tyto dvě základní potřeby, rád by navštívil svou vychovatelku, kterou považuje za velmi blízkou osobu. R2, R3, R4 mají na dočasnou dobu potřebu bezpečí uspokojenou. R2 se nyní se seberealizuje díky škole, kterou studuje. Jejím cílem je udělat maturitu a poté sehnat práci. Z hlediska jejího věku je pochopitelné, že jí chybí blízká osoba, přítel. V budoucnu touží založit rodinu a mít stálé zázemí. V životě jí velmi pomáhá víra v Boha.

Největší potřebou R3 je získat zpět své dvě dcery z pěstounské péče. Díky domu na půli cesty Dorka má přijatelné podmínky pro jejich navrácení zpět do rodiny. Další potřebou je sehnání zaměstnání, aby se mohli postupem času odstěhovat. R4 nemá uspokojenou potřebu seberealizace, avšak dělá vše pro to, aby práci sehnal a potřebu naplnil.

Jsou zde patrné pocity zbytečnosti, skepse, a proto po dvou, třech odmítnutích ti-to lidé nevěří sobě, ani tomu, že by je někde mohli přijmout. Společností je často přehlížena jejich snaha, bezdomovectví je zásadním stigmatem pro lidské i pracovní vztahy respondentů. Situace mladých dospělých je často společností považována jako důsledek nezájmu o svůj vlastní život. Předsudky společnosti plynou nejen např. z barvy pleti, ale také ze sociálního zázemí jedinců, jejich vzdělání a minulosti (výchova

v dětském domově, aj.). Všechny tyto předsudky znevýhodňují mladé dospělé během celého jejich života, je pro ně složité se s předsudky vyrovnat a patřičně na ně reagovat.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, jaké potřeby mají mladí dospělí z domu na půli cesty Dorka na Slovensku. V teoretické části nejprve čtenáře seznamuji s vývojovými stádii adolescence a mladé dospělosti, ve kterých se tyto mladí lidé obvykle nacházejí. Dále popisuji různé dělení základních lidských potřeb a v neposlední řadě uvádím pojem následná péče a s ním spojený odchod z dětského domova.

Ve svém empirickém šetření jsem využila kvalitativní výzkum a jako metodu jsem použila hloubkový rozhovor. Dle mého názoru se mi na základě získaných dat od respondentů podařilo cíl práce naplnit. Z interpretace dat respondentů mi vyšly tři hlavní oblasti – zaměstnání, bydlení a vztahy. Pro všechny respondenty je společné, že nyní nemají zaměstnání. Významným zjištěním bylo, že po práci touží a usilovně ji hledají, navzdory ztíženým příležitostem jako je bydlení, vzdělání či barva pleti. Chtějí se osamostatnit, cítit se být potřební a dostatečně ocenění. Z oblasti zaměstnání byla patrná potřeba seberealizace, díky níž se mohou dále rozvíjet. Také byla zjištěna potřeba samostatnosti a nezávislosti, potřeba sociálního kontaktu, a také potřeba otevřené budoucnosti. Každý respondent klade důraz na jinou z těchto potřeb, avšak práce je pro všechny respondenty velmi důležitou hodnotou.

Bydlení je druhou oblastí, na kterou jsem se zaměřila. Je spojeno s potřebou bezpečí. Dům na půli cesty Dorka je pro tyto mladé dospělé důležitou pomocí a oporou při procesu osamostatňování. I když díky bydlení mají určité zázemí, stále jim chybí místo, kam by se vraceli, kde by se cítili bezpečně a přijatí.

Poslední oblastí byly vztahy. V této oblasti jsem zjistila společný znak nevůle vrátit se do původní rodiny, která jim velmi ublížila. Jejich potřebu někam patřit vyjadřuje touha najít si člověka, s kterým jim bude dobře. Někteří tuto potřebu mají uspokojenou tím, že mají blízkou osobu (přítelkyni, manžela) nebo jsou v kontaktu se sourozenci, či jinými přáteli. Významnou skutečností bylo zjištění, že navzdory tomu, že vyrůstali v dětském domově, chtějí založit svou vlastní rodinu a vyhnout se chybám svých rodičů.

Informace, které jsem během mého empirického šetření zjistila, mohou pomoci sociálním pracovníkům pracujícím v domech na půli cesty. Dále mohou pomoci pracovníkům, kteří tyto mladé vyprovázejí do reálného světa z dětského domova, a osobám, které se o tuto problematiku zajímají. Díky zjištění potřeb je mohou lépe pochopit a připravit na odchod z dětského domova. Mohou jim pomoci zajistit to, co potřebují, protože sami to mladí dospělí dokážou jen velmi obtížně.

Literatura

- 1) Centrum pre obnovu rodiny: Centrum Dorka vo Zvolene [on-line]. Dostupné 15. 3. 2014 z <http://www.centrumdorka.sk/centrum-zvolen>
- 2) Centrum Dorka Zvolen (2013) *Vízia Dorky*. Interní zdroj zařízení.
- 3) Disman, M. (2008) *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.
- 4) Dunovský, J., Koluchová, J., Radvanová, S. (1980) *Výchova dětí v náhradní rodinné péči*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- 5) Fischer, S., Škoda, J. (2009) *Sociální patologie*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- 6) Glasser, W. (2001) *Terapie realitou, O uspokojování potřeb a nalézání skutečného vztahu k realitě*. Praha: Portál.
- 7) Gottwaldová, M. a kol. (2006): *Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života*. [on-line]. Dostupné 15. 3. 2014 z http://www.otevridvere.cz/download/metodicka_prirucka.pdf
- 8) Hayes, N. (2003) *Aplikovaná psychologie*. Praha: Portál.
- 9) Hendl, J. (2012). *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál
- 10) Kasanová, A. (2008) *Sprievodca sociálneho pracovníka I. rodina a deti*. 1. vyd. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška.
- 11) Končerková, L. (2012) *Vývinová psychológia*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška.
- 12) Langmeier, J., Matějček, Z. (1963) *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství.
- 13) Macek, P. (2003) *Adolescence*. Praha: Portál.
- 14) Matějček, Z. (2003) *Co děti nejvíce potřebují*. Praha: Portál
- 15) Matějček, Z. (2002) *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál.
- 16) Matoušek, O. a kol. (2009) *Situační analýza systému následné péče v ČR*. [on-line]. Dostupné 15. 3. 2014 z <http://www.sos-vesnický.cz/o-sdruzeni/publikace/nahradni-rodinna-pece/>
- 17) Matoušek, O. (2003) *Slovník sociální práce*. Praha: Portál.
- 18) Matoušek, O., Pazlarová, H. (2010) *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál.
- 19) Novotný, O., Zapletal, J. (2008) *Kriminologie*. Praha: Aspi.

- 20) Opatřil, M. a kol. (2008) *Sdružení pěstounských rodin. Průvodce nových rodičů*. Brno: GRIFART
- 21) Plch, R. (2003) *Děti a náhradní výchovná péče*. Sociální práce/Sociální práce, č. 2, s. 10.
- 22) Reichel, J. (2009) *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- 23) Říčan, P. (2004) *Cesta životem*. Praha: Portál.
- 24) Říčan, P. (2005) *Psychologie*. Praha: Portál.
- 25) Sinclair, I. (2005) *Fostering now*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- 26) SOS Children's Villages International (2009): „*Na mně záleží*“ [on-line]. Dostupné 15. 3. 2014 z <http://www.sos-childrensvillages.org/getmedia/06355a92-82fe-4a18-a836-9a038e89ac20/Zpravodaj-nasledne-pece-definitivni-verze-web.pdf?ext=.pdf>
- 27) Šamánková, M. a kol. (2011) *Lidské potřeby ve zdraví a nemoci*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- 28) Ševčíková, S. a kol. (2006) *Sociálně-právní ochrana dětí*. Sociální práce/Sociální práce, č. 1, s. 41 – 42.
- 29) Turner, J. H. (2007) *Human emotions*. New York: Routledge.
- 30) Úřad práce, sociálních věcí a rodiny (2014): *Mladí dospělí po ukončení ústavnej starostlivosti* [on-line]. Dostupné 15. 3. 2014 z http://www.upsvar.sk/socialne-veci-a-rodina-1/kuratela-pre-dospelych/mladi-dospeli-po-ukonceni-ustavnej-starostlivosti.html?page_id=262393&urad=240352
- 31) Vašátková, J., Vyhnálková, P. (2008) *Rodina a náhradní rodinná péče*. Olomouc: Hanex.
- 32) Vágnerová, M. (2000) *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál.
- 33) Vágnerová, M. (2012) *Vývojová psychologie dětství a dospívání*. Praha: Karolinum.
- 34) Vocilka, M. (1999) *Dětské domovy v České republice I. (Teoretická východiska)*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.
- 35) Zákon o sociálních službách č. 448/2008 Z.z. a o změně a doplnění zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenském podnikání (živnostenský zákon)